

54/15 Hicr Suresi

1. “Elif, Lâm, Râ” mukattaa harfleridir. Anlamı için bkz. www.fcr.com.tr/kuranaydinligi/hurufumukattaa

2. Burada anlatılan ayetler, Levh-i Mahfuz’daki kitabın ve getirilip Hz. Peygamber’e okunan Kur’an’ın ayetleridir. Başında ism-i işaret bulunmadığı için kastedilenler mukattaa harfleri olabilir. Mücahid ve Katade’nin belirttiği gibi Kur’an’dan önceki kitaplara (özellikle bu surede anlatılan kıssalara ve o dönemin yazısına) atıfta bulunuyor olabilir (İbn Atiye, *el-Muharrer*).

3. Emel kelimesi hayal ve özellikle ayağı yere basmayan boş hayal anlamına gelmektedir. Müşriklerin Allah’ın yolundan çıkmalarına rağmen kendilerini İbrahim’in tevhid dini üzerinde (Allah yolunda) sanmaları ve Kur’an’ın vaadlerine inanmamaları nedeniyle gelecekleri konusunda boş beklentiler içerisinde olmaları eleştirilmektedir. Ancak geleneksel İslam düşüncesi içerisinde bu ifadeyi “tûl-i emel, uzun emel” (uzun vadeli hayaller) diye çevirip Müslümanların yarına ait kaygılar gütmesine karşı kullananlar da olmuştur. İster mümin olsun ister kâfir, görevini yapmayanların boş beklentiler içerisinde olması anlamsızdır. Hesap korkusu ve cennet ümidi gibi yarına dair kaygılar dinin bize kazandırmaya çalıştığı en önemli hassasiyetlerden birisidir. Ölüm sonrasını düşünmek kâfirden zaten beklenemez. Ancak yarınını düşünmeyenlerin ahiret hesabıyla yaşadığını söylemek de ne kadar inandırıcıdır, düşünülmesi gerekir?

4. Müşriklerin Hz. Peygamber’le alay etmek için söyledikleri bu cümlede geçen zikir kelimesi, öğüt demektir ve kastedilen Kur’an’dır (Âlûsî, *Ruhu’l-Maanî*). Çünkü ona, “Cinlenmiş” ithamında bulunuyorlardı (bkz. 68/Kalem 2). Müşrikler gaybdan bilgi almanın tek aracı olarak cinleri kabul ettikleri için Hz. Peygamberi de kâhin olarak değerlendiriyorlar. Meleklerin vahiy getirebileceğine inanmıyorlar ve inkâr amacıyla melekleri göstermesini istiyorlar. Devamında gelen ayet de meleklerin azabı getireceğini söyleyerek tehdit ediyor. 15. ayet de bu cevabın devamı niteliğindedir (Mevdudî, *Tefhim*). Müşrikler cin konusundaki kanaatlerini sadece alay olarak dillendirmiyorlardı. İlahlarından birinin peygamberi çarptığını iddia eden Âd kavminin iddialarını tekrarlıyorlardı (6/Enam 100; 72/Cin 8-10; 11/Hûd 54). Kur’an ise batılın (uydurma ilahların, cinlerin ve şeytanların) kendisine yaklaşamayacağını söylüyordu (41/Fussilet 42).

5. Bu ayetteki korumanın 6-8. ayetlerde işaret edilen cinlerin ve şeytanların Hz. Peygamber’e musallat oldukları türünden müşrik iddia ve iftiralarına bir cevap olduğu düşünülmektedir (Buharî, *Tefsir* 15/175; İbn Kesir, *Tefsir*).

6. Bazı tefsirciler alay etme huyunun kalplerine sokulduğunu düşünürken bazıları vahyin insanların kalplerine farklı süreçlerde sokulduğunu, bu sebeple zaman tanınması gerektiğini düşünmüşlerdir (Mevdudî, *Tefhim*).

7. Burçlar, yüksek köşk ve kale burcu anlamına geldiği gibi gökteki takımyıldızlar için de kullanılmaktadır. Burada takımyıldızlar anlamında kullanıldığını söyleyenler olduğu gibi gökyüzünde farklı kürelerin bulunduğunu ve burçların söz konusu küreler olduğunu dile

getiren tefsirciler de vardır (Hamdi Yazır, *Hak Dini*; Mevdudî, *Tefhim*; ayrıca bkz. 85/Buruc 1).

8. Bu ayet, 6-10 ayetlerle alakalıdır. Müşriklerin, “Bu kitabı ona cinler veya şeytanlar getiriyor.” iddialarına cevap vermektedir. Cinlerin veya şeytanların meleklerin getirdiği vahyi çalamayacakları veya ona bir şey karıştıramayacakları açıkça ifade edilmektedir. Fakat buna rağmen müşrik inancının uzantısı olan bazı mevzu rivayetler bazı cinlerin çaldığı haberi kâhinlere getirdiğinden bahsedebilmektedir (Buharî, Tefsir 15/175). Söz konusu rivayetler, Emevîler döneminin hurafelerini yansıtmaktadır. Ebu Hureyre ve İkrime’den geliyor olması bu bakımdan düşündürücüdür.

9. Mevdudî, *Tefhim*.

10. “Sizin rızıklandırmadığınız varlıklar” ifadesiyle hayvan, bitki vs. gibi insanın beslendiği canlılar kastedilmiş olabileceği gibi, insanın nafakasını temin etmekle yükümlü olduğu eşi, çocukları ve elinin altında bulunan diğer insanlar da kastedilmiş olabilir (Zemahşerî, *Keşşaf*). Çünkü fakirlik korkusuyla kız çocuklarını öldüren müşriklere; “Onları siz rızıklandırmıyorsunuz!” anlamında bir eleştiri olabilir (17/İsra 31; 6/Enam 151).

11. “Lâgh” kelimesi, dölleyen, aşıl原因 ve yükleyen anlamına gelmektedir. İbn Abbas, Hasan-ı Basrî, Dahhak ve Katâde, rüzgârın hem bulutları hem de bitkileri aşıladığını söylemiştir (Razî, *Mefatihü'l-Gayb*).

12. “Salsal” çömlekçilerin hazırladığı çamur veya kurumuş çömleğin çıkardığı ses anlamına gelmektedir. Bu kelimenin kullanımı insan ve çömlek arasındaki benzerlik üzerinden yapılan bir teşbihtir. “Hame’ü” kelimesi kokma ve mayalanmayı ifade ederken “mesnun” kelimesi şekillendirilme ve süreklilik anlamına gelmektedir (Hamdi Yazır; *Hak Dini*). Bu kelimeler insanın yaratıldığı nesnenin (çamurun) basitliğine, çamurun geçirildiği biyolojik işlem ve evrelere dikkat çekmektedir.

13. “Narı’s-semum” kelimesi yakıcı ateş, insanın içine işleyen ateş, dumansız ateş, iğne deliği ve çok küçük çukur anlamlarına gelmektedir (Hamdi Yazır; *Hak Dini*). Cahiliye Arabı’nın anlayamadığı şeylerden birisi de ateşten yaratılan cinlerin cehennemde nasıl yanacağı sorusuydu. Canlıların hücrelerinde, vücuda güç ve ısı sağlayan enerji üretilir. Vücuda mikrop girdiğinde fazla üretildiği için insanın vücut ısısı yükselir. Aşırı yükselen ısı düşürülmezse hayat kaynağı olan enerji insan için afet olur. Çamurdan yaratılan insan vücudunda bu denli yoğun bulunan ateş veya enerji üzerinde düşünülürse ateşten yaratılan cinlerin vücudunda nasıl bir mahiyet arzettiği konusunda bir fikir verebilir!

14. “Nefeha” kelimesi, üfleme anlamına geldiği gibi rüzgârın esmesi anlamına da gelmektedir. Celaleyn, ruh üfleme deyimini ruh akıtmak şeklinde açıklamıştır. Buradan da anlaşılmaktadır ki Allah’ın ruh vermesi anlık bir hadise değil sürekli bir esinti veya akım şeklinde de düşünülebilir. Tıpkı bedenimizi toprak, su ve hava ile sürekli yaratmaya devam etmesi gibi. O’nun ruh vermesiyle insan, bu ilahî lütuf sayesinde şerefli bir mevkiye yükselmekte ve ruhî/psikolojik kuvvelere, kabiliyetlere kavuşmaktadır. “Allah, merhameti yüz parçaya böldü. % 99’unu kendisine ayırdı, % 1’ini yeryüzüne gönderdi. Hayvanların yavrusunu şefkatle emzirmesi de bundan kaynaklanmaktadır.” hadisi de buna işaret etmektedir (Mevdudî, *Tefhim*).

15. İnsana secde etmenin anlamı için bkz. 38/Sâd 71-85; 7/A’raf 11-25; 2/Bakara 30-39. 12/Yusuf 100. ayetler.

16. Razî, şeytanın süsleyip doğru göstereceği şeyin azgınlık olduğu düşüncesini ayetteki “azdıracığım” ifadesinden hareketle üretmiştir (*Mefatihü'l-Gayb*). Bizce de isabetli görünmektedir. Ayetin orijinalinde kötülük kelimesinin kullanılmaması son derece anlamlıdır. Çünkü kötülük varoluşsal asli bir öge değildir, insanın meyillerindeki aşırılık ve hedefinden sapması sonucu ortaya çıkan arızî ve marazî bir olgudur. Şeytan da bu tür yoldan çıkmış kimseleri azdırmaktadır. Sapmak istemeyenleri saptıracak bir güce sahip değildir. Hem bu ayette hem 42. ayette bu gerçek açıkça zikredilmektedir.

17. Halis kul, Allah'ın halis dinine tabi olan kullardır (Bkz. 37/Saffat 74). Allah'a halis kul olanları, kâfir cinlerin lideri kabul edilen İblis bile aldatamaz (38/Sâd 83; 15/Hicr 42).

18. Bundan önceki surelerde de ümitsizliğin küfür olduğu vurgulanırken burada sapkınlık olarak değerlendirilmektedir (10/Yunus 103; 12/Yusuf 87).

19. Firuzabadî, *Tenvir*.

20. “Âlem” kelimesi sınıf, grup anlamına gelmektedir. Çoğulu “âlemin” kelimesidir; toplumları ve milletleri ifade etmektedir. Hz. Muhammed'in (s) âlemlere peygamber olması da bütün insan gruplarına, milletlere peygamber olması, yani peygamberliğinin evrensel oluşunu ifade eder. Nitekim bazı âlimler, âlem kelimesinin canlı cansız bütün türleri ifade ettiği yönündeki düşünceye katılmamaktadırlar (Taberî, *Camiu'l-Beyan*; Razî, *Mefatihü'l-Gayb*). Bilmek anlamına gelen ilim kelimesinden türediği için bu kelime insanlarla ilgili kabul edilmiştir. “Âlâm” kelimesi, sancak ve dağ kelimesinden hareketle mecazen toplumun önde gelen kesimi için de kullanılmıştır (Zebîdî, *Tâc*; İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab*).

21. Bu ifadeyle Lût'un şehrin kadınlarını gösterdiği ve evliliği kastettiğine dair görüş bir hayli yaygındır (Zemahşerî, *Keşşaf*; Firuzabadî, *Tenvir*; Mukatil, *Tefsir*) Geniş bilgi için bkz. 26/Şuarâ 165, 166; 11/Hûd 78). Ayrıca Lût'un öz kızının iki tane olması ve ayette “kızlarım” ifadesinin çoğul olarak kullanılması, Arap dili açısından öz kızlarının kastedilmediğine önemli bir işarettir. Bu tür durumlarda yaşlıların toplumdaki bütün kadınlara kızım diye hitap ettiği bilinen bir gerçektir ve bir peygamberin böyle bir ifade kullanması anlaşılabilir görünmektedir. Özellikle Lût'un son anda bile vaz geçmeksizin nasıl dil döktüğünü özellikle irşatçı kimliğine sahip insanların görmesi çok önemlidir.

22. “Siccil” kelimesi, hedefinden şaşmayan, kayıtlı (Zemahşerî, *Keşşaf*) veya kovadan dökülür gibi (yoğun) diye de tercüme edilebilmektedir (Zebîdî, *Tâc*; ayrıca bkz. 105/Fil 4. ayet). Kızgın lavların püskürmesi diye de çevrilmektedir (Mevdudî, *Tefhim*).

23. “Mütevessim” kelimesinin farklı anlamları için bkz. Zemahşerî, *Keşşaf*; Maverdî, *en-Nüket*.

24. “Seb'an minel mesanî” terkibi konusunda tefsirciler çok farklı yorumlar yapmıştır. Çoğunluk, Kur'an'ın yedi uzun suresi veya namazlarda tekrarlanan yedi ayetli Fatiha suresi olduğu kanaatindedir. Ancak, bu görüşler Kur'an'ın indiği dönemdeki sistematığına uymamaktadır. Çünkü o dönemde surenin adı henüz Fatiha değildir; “El-hamdü lillahi Rabbi'l-âlemin” veya “Ümmü'l-Kitap” şeklindedir. Üstelik o dönemde ayetler henüz numaralandırılmamıştır (Buharî, *Tefsir* 1/15, *Fedailü'l-Kur'an*, 9; Tirmizî, *Sevabü'l-Kur'an*, 1; Nesai, *İftitah*, 26). Ayrıca bazı tefsirciler, Fatiha suresini değil, “El-Hamdü lillahi Rabbi'l-âlemin” ayetini seb'u'l-mesani kabul etmişlerdir (Taberî, *Camiu'l-Beyan*). Öte yandan yedi uzun sure yorumu da zannî bir yorumdur. Çünkü o surelerin tamamına yakını bu ayetlerden sonra inmiştir. Bu terkipten sonra ayrıca “Sana Kur'an'ı

verdik.” dendiğini dikkate alırsak bunun izahını Kur’an’ın dışında aramak gerekir (Hamdi Yazır, *Hak Dini*; Zeki Duman, *Beyanu'l-Hak*). Çünkü “Mesaniye” kelimesi, müteşabih kelimesiyle birlikte bütün kitabın sıfatı olarak kullanılmaktadır; dolayısıyla anlamı herhangi bir sureyle sınırlandırılmaz (3/Âl-i İmran 7; 39/Zümer 23). Bu nedenle bu deyimın anlamını ayetlerin kendi anlam bütünlüğü içinde aramak gerekir. Yedi anlamına gelen “Seb’an” kelimesi, tek başına “yedi kat gök” yerine kullanılabilir (78/Nebe 12). Üstelik yer de gök gibi yedi kat olarak değerlendirilebilmekte veya gök kelimesi de yer gibi tekil olarak kullanılmaktadır (65/Talak 12; 57/Hadid 21). “Mesaniye” kelimesi ise bir şeyi ikilemek, kat kat yapmak, Irak ve Şam diyarı toprakları gibi çift şeyler anlamlarının yanı sıra, gizli olmak, güç ve şeref, yüce mevki veya zirve, anlamlarında deyimsel olarak kullanılmaktadır (Zebîdî, *Tâc*; İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab*). Bu ayetin gökler ve yerden bahseden 85 ve 86. ayetlerin ardından gelmesi tesadüf değildir. Dolayısıyla bu terkipte Hz. Peygamber’e Kur’an’la birlikte dünyaları aşan bir nimetin verildiği, anlaşılmaktadır (88. ayet; İbn Atiye, *el-Muharrer*). Yani “Biz sana Kur’an’ı vermekle yedi kat yerin ve göğün gizli sırlarını, hazinelerini verdik.” ve dolayısıyla “iki cihanın şerefini verdik.” şeklinde çevirmek daha anlamlı gözükmektedir.

25. 90 ve 91. ayetler birbiriyle bağlantılı olduğu gibi 87. ayetle de bağlantılıdır. Ayetleri kendi bütünlüğü içinde değerlendirdiğimizde anlama sorunu ortadan kalkmaktadır (Zemahşerî, *Keşşaf*). Tefsircilerin çoğu bu ayetlerin Kur’an’ın bir kısmını kabul edip bir kısmını kabul etmeyen inkârcılarla ilgili olduğunu söylemişlerdir. Fakat mesaj tarihe dönük bir boyut da içermektedir. Bu nedenle İbn Abbas ve Mücahid’e atfedilen şu görüş oldukça açıklayıcı görünmektedir. Bölücülerden kasıt kitap ehli, bölücü yaklaştıkları da kendilerine inmiş olan kitaplarını okuma tarzıdır. (Maverdî, *en-Nüket*; Razî, *Mefatihü'l-Gayb*; Ebussuûd, *İrşad*). Çünkü kitap ehlinin dinlerini parça parça ettikleri ve grup grup oldukları bilinmektedir (6/Enam 159. ayet). Cahiliye müşrikleri de Kur’an’ın değiştirilmesini istiyorlardı (10/Yunus 15). Bu bölücü tutumları onların Kur’an’a da parça parça bakmalarına neden olmaktadır (Sarmış, “Bazı Ayetlerin Çevirisi ve Yorumlanması Üzerine”, *Eskiye*, sayı 26, Bahar 2013, s. 201-239, sayı 28, Bahar 2014, s. 177-222).

26. “Rabbın hamdini tesbih” deyiminin açılımı için bkz. 50/Kâf 39, 40; 25/Furkan 58; 20/Tâhâ 130 ve ilgili dipnotlar.